

otvoritev razstave papirusne zbirke Avstrijske nacionalne knjižnice. Na njej so bili prikazani zelo dragoceni papirusni in pergamentni fragmenti iz Egipta, ki so jih v času od pozne antike do srednjega veka popisali z besedili Svetega pisma, apokrifnimi spisi, liturgičnimi besedili ter zapisi, pomembnimi za proučevanje zgodovine Cerkve in posvetnega življenja. Poleg zapisov na papirusu in pergamentu vsebuje zbirka tudi primerke napisov na žigih, nagrobnikih in lesenih tablicah, drobne predmete, zlasti glavnike in nakit, z vdelanimi krščanskimi simboli in podobami, ter dragocene fragmente tekstilnih izdelkov s krščanskimi motivi. V prostorih Inštituta za klasično arheologijo Univerze na Dunaju je bil na ogled prikaz začetkov in razvoja krščanske arheologije v Avstriji. Prikazano gradivo je obiskovalcem predstavilo pomembne osebe in inštitucije, ki so prispevale k razvoju te vede v avstrijskem prostoru.

Razvoj krščanstva ob podonavskem limesu na ozemlju današnje Avstrije je prikazala razstava Spodnjeavstrijskega deželnege muzeja za starejšo zgodovino v gradu Traismauer. Glavni poudarek razstave je bil namenjen mučeniški legendi svetega Florijana, Evgipijevemu Življenjepisu svetega Severina, zgodnjekrščanski Cerkvi na obravnavanem področju ter najdbam s krščanskimi motivi. Razstavo so si ogledali predvsem tisti, ki so se udeležili ene izmed treh pripravljenih strokovnih ekskurzij. Ta je udeležence popeljala po poti, ki so jo zarisali ohranjeni spomeniki iz obdobja zgodnjega krščanstva ob podonavskem limesu, na Koroškem in na vzhodnem Tirolskem. Druga zaključna štiridnevna ekskurzija je vodila v Turčijo, kjer so si udeleženci ogledali ostanke antičnega Efeza, medtem ko si je bilo ostanke antičnega Karnunta mogoče ogledati že prvi dan kongresa.

Ob predavanjih, razstavah in ekskurzijah so organizatorji za slehernega izmed številnih udeležencev pripravili bogato tiskovno gradivo, med katerim so bili tudi peti zvezek *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie* ter kataloga k dvema izmed razstav (*Reinhardt Harreither, Renate Pillingner (Hg.): Frühes Christentum am österreichischen Donaulimes. Ausstellung im Niederösterreichischen Landesmuseum für Frühgeschichte im Schloß Traismauer, Wien 1999; Jutta Henner, Hans Förster, Ulrike Horak: Christliches mit Feder und Faden. Christliches in Texten, Textilien und Alltagsgegenständen aus Ägypten. Katalog zur Sonderausstellung im Papyrusmuseum der Österreichischen Nationalbibliothek aus Anlaß des 14. Internationalen Kongresses für Christliche Archäologie, Nilus, Bd. 3, Wien 1999*).

Po zaslugi skrbnih in prijaznih organizatorjev ter bogate vsebine programa, ki so jo sooblikovali aktivni udeleženci kongresa, je le-ta v prijetnem vzdušju vsem, ki smo bili tam, ob navezavi na že znano nudil obilo novih spoznanj in vprašanj ter spodbudo k nadaljnjemu delu.

Alenka Cedilnik

18. zborovanje Arhivskega društva Slovenije

Postojna, 29.9.–1.10.1999

Postojna je bila po desetih letih zopet gostiteljica slovenskih arhivistov, ki so se zbrali na svojem 18. strokovnem srečanju. Obravnavali so tri teme: evidentiranje arhivskega gradiva v arhivih zunaj Republike Slovenije, novosti v slovenski arhivski zakonodaji in arhivske informacijske sisteme. Zborovanje so pozdravili minister za kulturo Republike Slovenije Jožef Školč, mag. Vladimir Žumer, predsednik arhivskega društva Marijan Gerdej, predstavnik občine Postojna ter gostje, kolegi iz tujih arhivov, iz Avstrije, Hrvaške in Bosne.

Prvi dan zborovanja je bil namenjen obravnavanju evidentiranja arhivskega gradiva pomembnega za zgodovino Slovencev, ki se nahaja v arhivih zunaj meja Slovenije. Namen obravnavanja je bil, da bi dobili vpogled v to, kje in kaj arhivski delavci evidentirajo in koliko dela je bilo v ta namen opravljenega. Zvrstilo se je več referentov, ki so govorili o svojem delu in izkušnjah, žal pa je z referatom sodeloval le en sam raziskovalec. Pač pa smo v publikaciji, v kateri so bili objavljeni referati, prebrani na zborovanju, lahko zasledili še dve poročili raziskovalcev, ki sta govorila o svojih delovnih izkušnjah. Vprašanje, ki se vleče med slovenskimi raziskovalci in arhivisti že vse od prvih začetkov evidentiranja po tujih arhivih o tem, ali so za to delo primerni le raziskovalci ali pa ga uspešno, z vso odgovornostjo in zelo širokim pristopom odbiranja lahko

opravljajo arhivisti, je na tem zborovanju gotovo šlo v pravo smer, kljub temu da ni prišlo do širšega dialoga med obema strokama.

»Pozdravljeni v Postojni« je bil uvodni referat *Alenke Čuk* iz Notranjskega muzeja Postojna. Avtorica je opozorila na vse znamenitosti v zvezi s Postojno in njeno okolico ter tudi na to, da kljub bogati zgodovinski preteklosti in količinam arhivskega gradiva v Postojni še vedno nimajo arhivske ustanove. Raziskovalci in drugi uporabniki morajo iskati vire v Kopru, Ljubljani ali Trstu, čeprav postojnske kulturne institucije pokrivajo široko področje.

Matjaž Bizjak, ki v Postojni ni bil prisoten, je v prispevku, ki ga je objavil v publikaciji, pisal o svojem delu in rezultatih ob odbiranju arhivskega gradiva za freisinško loško gospostvo v Bavarskem glavnem državnem arhivu. Predvsem je šlo za dopolnitev in zaključek že leta 1954 začete oblikovanja »Zbirke mikrofilmov arhivalij loškega gospostva iz Münchna«. Mikrofilmalo se je gradivo, ki obravnava nekdanji srednjeveški freisinški gospostvi Škofja Loka in Klevevž. Tekstu je dodan tudi popis mikrofilmskih kopij virov za obe freisinški gospostvi. Avtor je v zaključku izrazil upanje, da bo na novo pridobljeno mikrofilmsko gradivo deležno pogostejše uporabe kot doslej. Žal se vprašanja uporabe tako pridobljenih kopij arhivskega gradiva iz tujih arhivov na zborovanju niso lotili, arhivisti pa so kar po vrsti poudarjali, da je treba poskrbeti za boljšo obveščenost o tem, kaj je zbranega po slovenskih arhivih, kako je tako gradivo popisano in kje je.

Tudi *Marjan Drnovšek* ni bil prisoten na zborovanju, je pa v objavljenem prispevku razmišljal o gradivu slovenskih izseljencev. Kot arhivist in raziskovalec je kritično obravnaval do sedaj opravljeno delo pri zbiranju in evidentiranju te vrste gradiva. Na koncu je v 10 točkah strnil svoje predloge, ki so nastali na osnovi dolgoletne prakse dela po arhivih in raziskovalnega dela. O cerkvenih arhivih v ZDA je poročal *Darko Friš*. Šlo je za poročilo o tem, katere arhive je obiskal in kakšno gradivo v njih hranijo.

Sledilo je predavanje *Milice Trebše Štolfa*, ki je predstavila delo in problematiko pridobivanja gradiva v ZDA in Kanadi. Svoje izvajanje je usmerila v dve kategoriji imetnikov arhivskega gradiva in sicer v evidentiranje v državnih arhivskih ustanovah in zbiranje gradiva, ki je nastajalo pri individualnih hraniteljih. Izpostavila je zlasti dobro predhodno pripravo ter si želela v bodoče boljše sodelovanje in obveščanje med raziskovalci in arhivisti.

O delu v arhivih na ozemlju današnje Avstrije je poročalo več arhivistov. V uvodu je *Peter Pavel Klasinc* orisal prve korake pri načrtovanju evidentiranja arhivskega gradiva v tujih arhivih in izpostavil vlogo Milka Kosa in Antona Klasinca. Če je bil v prvih letih poudarek na evidentiranju fondov, pa je sedaj delo usmerjeno že na pridobivanje fotokopij arhivskega gradiva. V drugem delu referata je podal pregled opravljenega dela v Štajerskem arhivu v Gradcu. *Nada Jurkovič* je v kratkem predavanju opozorila na predloge *Franceta M. Dolinarja* in *Eme Umek* v zvezi z evidentiranjem arhivskega gradiva v tujini in izrazila misel, da je nujno potrebno izoblikovati načela za izdelavo evidenc.

Obetajoč je bil tudi naslov naslednjega referata *Kristine Šamperl Purg* »Teoretična izhodišča evidentiranja in praksa v Zgodovinskem arhivu na Ptuju«, kjer je avtorica zastavila kar nekaj vprašanj, na katera je tudi sama odgovorila in sicer, kdo lahko evidentira, zakaj, kdo oblikuje cilje evidentiranja, kje se pojavljajo problemi in kako jih teoretično ter praktično preseči. O tem, da imajo v ptujskem arhivu dovolj izkušenj, nam govori podatek, da se izvaja evidentiranje arhivskega gradiva že od konca petdesetih let. Tudi na Ptuju so enotnega mnenja, da je pretok informacij o evidentiranju nezadosten. V tem smislu je kritika oplazila tudi Ljubljano. Opozorila je na razlike med evidentiranjem gradiva na inštitutih in v arhivih, saj posamezniki iz raznih raziskovalnih ustanov evidentirajo gradivo za točno določene raziskave ter podatke o tem gradivu čuvajo, kljub temu da je evidentirano gradivo v arhivih javno. Gre za strokovna vprašanja, na katera mora stroka slej ko prej odgovoriti. Vsekakor je branja vreden njen prispevek, ki je objavljen v publikaciji, ki je izšla ob zborovanju, in bi lahko bil osnova za širše razpravljanje o tej problematiki, do katerega pa žal na zborovanju ni prišlo tudi zato, ker ni bilo prisotnih več zgodovinarjev raziskovalcev.

Že vrsto let poteka evidentiranje virov za zgodovino Slovencev tudi v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju, ki ga od leta 1990 izvajajo arhivisti Arhiva R. Slovenije Drago Trpin, Vladimir Kološa in Matevž Košir. O tem je poročal *Drago Trpin*.

Sledila sta referata, ki sta obravnavala evidentiranje v italijanskih arhivih. Iz koprskega arhiva je *Duša Krnel Umek* evidentirala v milanskem arhivu. Po obširni predstavitvi upravno teritorialne ureditve v 19. stoletju za Beneško Slovenijo in Istro (departma Istra in Passariano) sledimo kratkemu poročilu o fondih in zaključku, da je v Državnem arhivu v Milanu pomembno gradivo za Beneško Slovenijo in Istro za začetek 19. stoletja. Tekstu je dodanih več zemljevidov.

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici pa je svoje delo usmeril v evidentiranje gradiva v sosednjih mestih Gorici, Vidmu in Trstu. Že leta 1985 so pričeli z delom v Državnem arhivu v Gorici, najprej s sistematičnim popisovanjem fondov za področje uprave, pravosodja, šolstva ter katastra in zemljiške knjige. V prvi fazi so sestavili seznam popisov vseh obstoječih inventarjev arhivskih fondov. V naslednji fazi pa so pričeli evidentirati arhivsko gradivo, kjer se odločajo za fotokopiranje ali pa mikrofilmanje. Tu je *Lilijana Vidrih Lavrenčič* posebej poudarila, da gre za obsežno in dolgotrajno delo, kjer sta doslednost in sistematičnost glavni vodili.

Pogrešali smo poročilo o delu v rimskem arhivu oz. arhivih, tudi vatiškem; resda pa je tu že nekaj časa na voljo tiskan vodnik za pomemben del arhivskega gradiva.¹ Med metropolami, katerih arhivov na zborovanju nismo posebej obravnavali, a hranijo za slovensko zgodovino pomembno arhivsko gradivo, sta npr. tudi Berlin in Moskva, kjer so po razpadu nekdanje države in spremembi družbene ureditve slovenski zgodovinarji že opravili poizvedovanja o možnostih sistematičnega iskanja ter kopiranja arhivalij.

Branko Kozina in *Branko Radulovič* sta poročala o svojem delu v arhivih Češke republike. Njuno zanimanje je najprej veljalo evidentiranju gradiva o slovenskih študentih tehnike. Avtorja načrtujeta, da bo rezultat njenega dela vodnik po arhivskem gradivu, pomembnem za Slovenijo, ki ga hranijo po raznih arhivih na Češkem. Največ tega gradiva se nahaja v rodbinskih in družinskih fondih, drugi večji sklop so fondi s področja gospodarstva, zajeti pa so tudi upravni fondi, fondi visokošolskih zavodov, cerkva in društev. Časovno obdobje odbrane dokumentacije zajema čas od 1212 do 1945. Pomembno je, da je Arhiv R. Slovenije leta 1995 sklenil sporazum o sodelovanju na področju arhivistike, kjer je posebej poudarjena tudi izmenjava strokovnih izkušenj ter izmenjava informacij o gradivu.

Uspešno poteka evidentiranje tudi na Madžarskem, kjer arhivisti zbirajo podatke o gradivu, ki pokriva teritorij Prekmurja. Že leta 1974 je bil podpisan sporazum med Madžarsko in Jugoslavijo, ki pomeni začetek sistematičnega dela pri evidentiranju arhivskega gradiva za obdobje od blatnograjske naselitvene dobe pa vse do najnovejšega obdobja po drugi svetovni vojni. Gradivo so fotokopirali in mikrofilmali. *Saša Serše* je v prispevku podala izčrpen pregled o opravljenem delu v raznih madžarskih inštitucijah kot so arhivi, knjižnice ter v nedržavnih ustanovah, ki so v posesti in upravi cerkve.

Iz do sedaj evidentiranega gradiva v Franciji je razvidno, da bogato gradivo za našo preteklost hranijo tudi v francoskih arhivih. Že nekaj let poteka sistematično evidentiranje inventarjev za gradivo v Nacionalnem arhivu v Parizu. Najprej so se lotili seznama fondov v Nacionalnem arhivu v Parizu, seznama fondov, ki jih hrani ministrstvo za obrambo in seznama fondov, ki jih hranijo departmajski arhivi in arhivi mest. *Vlado Sunčič* je opisal do sedaj evidentirano gradivo in opozoril na specifičnosti, s katerimi se srečuje pri delu v francoskih arhivih.

Več kot deset let so slovenski arhivisti gostje londonskega arhiva Public Record Office. O tem sta poročali *Mateja Jeraj* in *Jelka Melik*. Na zborovanju sta predstavili vsebino nekaterih zanimivih dokumentov, ki skozi oči Angležev vidijo situacijo v Sloveniji in Jugoslaviji v raznih časovnih obdobjih. V publikaciji sta avtorici objavili prispevek, o delu in gradivu, o tem, kaj se je fotokopiralo in kaj se nahaja v čitalnici Arhiva R. Slovenije ter čaka na uporabnike.

Poseben referat je bil posvečen tudi filmskemu gradivu in evidentiranju filmov v tujih arhivih, kinotekah, pri producentih in posameznikih, ki so povezani s Slovenijo, slovenskim etničnim ozemljem ali Slovenci doma, v zamejstvu in izseljenstvu. Poročal je *Lojze Tršan*.

Tako je bilo sistematično predstavljeno delo slovenskih arhivistov, ki delajo v tujih arhivih zunaj Slovenije. Zakon o arhivskem gradivu iz leta 1966 je utemeljil evidentiranje arhivskega gradiva v arhivih in drugih ustanovah ter to delo predal arhivistom. Prvič so o tej problematiki razpravljali na

¹Vodnik po arhivskem gradivu za zgodovino Slovencev in drugih narodov nekdanje Jugoslavije v Centralnem državnem arhivu v Rimu. Ur. France M. Dolinar et al., Ljubljana 1992. (Publikacije ARS. Vodniki ; 2)

zborovanju slovenskih arhivistov leta 1974 v Slovenj Gradcu, kjer sta bila zlasti odmevna referata *Eme Umek* in *Franceta M. Dolinarja*. Tokrat je bila podana inventura opravljenega dela. Referenti so svoja poročila različno pripravili. Eni so govorili le o delu in gradivu, ki so ga evidentirali, drugi pa tudi o problemih in vprašanjih, ki se pri tem delu vedno znova in znova pojavljajo, ter navedli vrsto rešitev, predlogov in možnosti. V glavnem pa so si bili edini v tem, da šepa koordinacija dela med arhivi, premalo je dogovarjanja in obveščanja o tem, kaj je bilo narejenega, pretok informacij o evidentiranju gradiva v tujini je nezadosten. Prav tako je premalo sodelovanja med raziskovalci in arhivisti. Problematično je gotovo to, da informacije o evidentiranju fondov in gradiva kot tudi prinesene fotokopije gradiva, mikrofilmov itd. ostajajo v arhivskih skladiščih neizkoriščene. Večkrat imajo arhivisti občutek, da jim raziskovalci premalo zaupajo, čeprav je bilo v šestdesetih letih, ko so postavljali osnove tega pomembnega in dragega dela, sodelovanje (Kos, Klasinc) med zgodovinarji in raziskovalci tesno in konstruktivno. Kot lahko vidimo iz povedanega, je bilo opravljenega veliko dela. To si treba ponuditi v uporabo raziskovalcem in drugim uporabnikom na najbolj uspešen način. Tu so si bili arhivisti enotni, da bo potrebno še marsikaj storiti.

Iz diskusije je bilo razvidno, da je manjkalo podrobnejše poročilo o novem projektu evidentiranja gradiva v Državnem arhivu v Washingtonu, v ZDA. Obširen projekt, ki je tudi finančno velik zalogaj, vodi Pokrajinski arhiv Koper v sodelovanju z Arhivom RS. Po vnaprej pripravljenem delovnem načrtu ima prioriteto arhivsko gradivo iz obdobja druge svetovne vojne in iz let takoj po njej. Tako je v načrtu mikrofilmanje fonda Zavezniške vojaške uprave Julijske krajine in Svobodnega tržaškega ozemlja 1945–1954. Možnost, da slovenski arhivisti sami pripravijo gradivo za mikrofilmanje, so ponudili ameriški kolegi, kar bi bistveno zmanjšalo stroške in prihranilo čas, obenem pa bi za to še vedno izredno pomembno obdobje zgodovine Primorskih Slovencev pridobili arhivske dokumente, ki obravnavajo vsa področja življenja, celotno upravo, ki so jo izvajali angloameriški zavezniki. Poleg fonda Zavezniške vojaške uprave so bili po dveh delovnih obiskih odbrani mikrofilmi State Departmenta o Jugoslaviji (1918–1959); ti se že nahajajo v Pokrajinskem arhivu v Kopru, kopije pa v Arhivu RS. v Ljubljani. Odbralo in fotokopiralo se je še gradivo obveščevalnih služb za obdobje druge svetovne vojne ter gradivo vojnega ministrstva.

Na koncu prvega delovnega dne je *Mehdin Reska* gostja iz Bosne poročala o gradivu unsko-sanskega kantona, ki se hrani v arhivu v Bihaću. Ob tem se posredno zastavlja vprašanje dostopnosti ali kopiranje gradiva v arhivih nekdanje Jugoslavije, posebej npr. v Beogradu, Zagrebu, na Reki, kjer hranijo gradivo, pomembno tudi za slovensko zgodovino.

Drugi dan so bile obravnavane novosti v slovenski arhivski zakonodaji. Po sprejetju Zakona o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1997 so v letu 1999 sprejeli šest podzakonskih aktov. To problematiko so v svojih referatih obravnavali *Vladimir Žumer*, *Jelka Kremesec Jevšenak*, *Jedert Vodopivec*, *Marjan Zupančič*, *Matevž Košir*, *Marta Rau Silič* in *Jolanda Fon*.

Z vse večjim uvajanjem sodobne računalniške tehnologije tudi v slovenske arhive, so nastopile nove možnosti, za predstavitev podatkov o arhivskem gradivu. V slovenskih arhivih se je kot prvi program za popisovanje uveljavil program *Armida*, program, ki ga uporabljajo tudi v Arhivu RS. in na osnovi katerega je zagledal luč sveta *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva R. Slovenije*. Seveda pomeni računalniško vodeni informacijski sistem izziv, ki so se ga v slovenskih arhivih temeljito lotili. *Žarko Bizjak* je predstavil vizijo arhivskega informacijskega sistema, ki ga oblikujejo v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani, ki bo imel izredno široke možnosti. To bo rezultat dela arhivistov, ki morajo natančno predvideti vse podrobnosti delovnih postopkov, organizacije dela v arhivu in delovanje informacijskega sistema in ki morajo to posredovati programerju. Poizkusov popisovanja manjših fondov, so se lotili v mnogih slovenskih arhivih. *Zdenka Bonin* iz Pokrajinskega arhiva Koper in *Jože Škofljanec* iz Arhiva RS sta spregovorila o prvem poizkusu računalniškega popisovanja listinskega gradiva s programom INFO – ARH. *Vladimir Drobnjak* je opisal nivojski popis na primeru gradiva kmetijskih zadrug. Avtor ugotavlja, da je nivojski popis čudovito orodje za končnega uporabnika, za izvajalca pa je popis izredno zahteven. Krajše poročilo o popisovanju filmskega arhivskega gradiva z računalnikom pa je podal *Aleksander Blaznik*.

Bogata diskusija, zlasti med strokovnjaki, je pokazala, da so na področju računalniške obdelave podatkov v arhivih v povezavi z vedno novim razvojem strojne in programske opreme, dane velike možnosti, ki jih že s pridom uporabljajo.